

Адам және тұлғалық даму: «Кемел адам» идеалы Ясауи ілімінде және бүгінгі цифрлық дәуірде

Sартай Аяғөз Шоқанқызы

Sartajaagoz@gmail.com

Сәкен Сейфуллин атындағы Қазақ агротехникалық университеті

(Нұр-Сұлтан, Қазақстан),

Sartai Aiagóz Shoqanqyzy

Sartajaagoz@gmail.com

Sáken Seifýllin atyndaǵy Qazaq agrotehnikalyq ýniversiteti

(Nur-Sultan, Qazaqstan),

Аңдатпа. Мақалада Қожа Ахмет Ясауи іліміндегі «кемел адам» ұғымының мазмұны және оның қазіргі заманғы тұлғалық даму үдерісімен байланысы қарастырылады. Ерекше назар цифрлық қоғамдағы адам болмысы мен рухани құндылықтардың сақталуына аударылады. Ақпараттық технологиялардың қарқынды дамуы рухани және этикалық мәселелерді жаңаша қарастыруды талап етеді. Зерттеу барысында Ясауи іліміндегі рухани кемелдік пен қазіргі заман тұлғалық қалыптасуындағы параллельдер айқындалады.

Түйін сөздер. кемел адам, Ясауи ілімі, рухани даму, тұлғалық жетілу, заманауи технологиялар, жасанды интеллект, ақпараттық мәдениет, цифрлық этика, адам мен технология үйлесімі, рухани құндылықтар, сандық өркениет, ақпараттық қоғам.

Кіріспе

Қазіргі дәуір — ақпараттың, жасанды интеллекттің және технологиялық жаңалықтардың ғасыры. Адам өмірінің барлық саласы компьютерлік жүйелермен байланысып, цифрлық кеңістікке еніп барады. Бірақ осындай шексіз мүмкіндіктердің ішінде адам рухының әлсіреу, эмоциялық күйзеліс және жалғыздық сияқты жаңа қиындықтары да пайда болды. Сондықтан да бүгінгі таңда Қожа Ахмет Ясауи сынды ұлы ойшылдардың адамгершілік, рухани тазалық пен ішкі кемелдік туралы ілімдері бұрынғыдан да маңызды.

Ясауи ілімі — тек өткеннің мұрасы емес, ол — қазіргі адамға бағыт беретін рухани бағдар. Оның «кемел адам» туралы ілімі цифрлық дәуірдің этикалық, рухани және адамгершілік мәселелерін шешуге жол ашады.

Зерттеу әдіснамасы

Бұл зерттеу жұмысының әдіснамалық негізі адам болмысы мен тұлғалық дамуды философиялық және мәдени тұрғыдан түсіндіруге бағытталған. Зерттеу барысында кемел адам мәселесіне Ахмет Ясауи ілімінің рухани-философиялық мазмұнына сүйене отырып, оның қазіргі замандағы цифрлық және технологиялық қоғамдағы маңыздылығы қарастырылады.

Талдау үдерісінде гуманитарлық ғылымдарда кеңінен қолданылатын герменевтикалық, тарихи-мәдениеттанулық, онтологиялық, аксиологиялық және антропологиялық әдістер пайдаланылды.

Сонымен қатар, зерттеу барысында ақпараттық технологиялар дәуіріндегі тұлға феномені арнайы талданды. Бұл бағытта цифрлық мәдениет, жасанды интеллекттің адам болмысына әсері, виртуалды қарым-қатынас пен тұлғалық даму арасындағы байланыс сияқты ұғымдар философиялық тұрғыдан зерделенді.

Ясауи іліміндегі «Кемел адам» ұғымы

Қожа Ахмет Ясауи «Диуани хикмет» еңбегінде адам өмірінің мақсатын рухани кемелдікке жету деп түсіндіреді. Оның пікірінше, кемел адам – нәпсісін жеңіп, өзін танып, Алланы таныған жан.

«Кім өзін таныса, Раббысын да таниды», – дейді Ясауи.

Яғни, рухани кемелдік – өз-өзінді тану, ішкі әлеміңмен үйлесім табу. Иасауи үшін кемел адам – жүрегі таза, сөзі шын, ісі адал, басқаларға пайдалы болуға тырысқан тұлға. Ол ғылым мен білімді жоғары қойған, бірақ білімнің тек рухани мақсатқа қызмет етуін талап еткен.

Тұлғалық даму және ақпараттық дәуір

Қазіргі уақытта тұлғалық даму ұғымы жаңа мағынаға ие болды. Бұрын адам өзін жетілдіруді кітап, ұстаз, өмірлік тәжірибе арқылы жүзеге асырса, бүгінде ол интернет, онлайн курстар, әлеуметтік желілер мен жасанды интеллект арқылы білім алады.

Бірақ бұл процесте басты сұрақ өзгермейді: адам кім болғысы келеді және неге қызмет етеді?

Технология – құрал. Ол адамның ақылын дамытады, бірақ жүрегін тәрбиелей алмайды.

Сондықтан Иасауи іліміндегі рухани тәрбие қағидаттары қазіргі заман адамына цифрлық ортада да қажет.

Кемел адам және цифрлық тұлға

Бүгінгі цифрлық қоғамда жаңа ұғым қалыптасты – *«цифрлық тұлға»*. Бұл адамның интернеттегі бейнесі, оның виртуалды мінез-құлқы, ақпараттық іздері мен мәдениеті.

Цифрлық тұлға да кемелдікке ұмтылуы тиіс. Яғни, онлайн кеңістікте де адам өзін мәдениетті, сыпайы, адал ұстауы қажет. Иасауи былай деген: *«Сөзің – айна, жүрегің – сәуле, ісің – нұр болсын»*.

Бұл қағида интернет этикасына тікелей сәйкес келеді. Онлайн ортада адамның сөзі мен әрекеті мыңдаған адамға әсер етеді. Сол себепті рухани тазалық – ақпараттық мәдениеттің өзегі болуы керек.

Ақпараттық технологиялар және рухани құндылықтар

Технология – бейтарап құрал. Оны қалай қолдану адамның рухани деңгейіне байланысты.

Егер адам оны ізгі мақсатта қолданса, ол прогресс әкеледі; ал егер өзімшілдік, пайдакүнемдік үшін қолданса – қоғамға зиян тигізеді. Ясауи іліміндегі «нәпсіні жеңу» қағидасы дәл осыны меңзейді.

Программист, мысалы, жасанды интеллект моделін жасағанда немесе деректермен жұмыс істегенде, жеке пайда мен адамзат игілігінің арасын ажырата білуі керек.

Бүгінгі цифрлық қоғамда жаңа этикалық түсінік қалыптасты — *технологиялық ар-ождан (digital conscience)*. Бұл ұғым Ясауидің рухани тазалық туралы ілімінің қазіргі көрінісі.

Жасанды интеллект және адамгершілік

Жасанды интеллект (AI) – қазіргі заманның ең үлкен жетістігі. Бірақ ол адамның рухани табиғатын алмастыра алмайды.

AI логика мен дерекке негізделеді, ал адамды адам ететін – жүрек, сезім және рух.

Ясауи: «Ақыл – жол, жүрек – нұр» – дейді.

Бұл сөз қазіргі технологиялық әлемде де өз маңызын жоймаған. Программисттер мен инженерлер қаншалықты дамыған алгоритм жасаса да, ол тек адамның рухани басшылығымен ғана игілік әкеледі.

Цифрлық мәдениет және рухани жауапкершілік

Бүгінгі қоғамда әлеуметтік желілер адамның екінші өміріне айналды. Әрбір жазба, пікір, сурет – адамның ішкі мәдениетінің айнасы. Сондықтан «кемел адам» болу енді тек мінез-құлықпен емес, цифрлық мінезбен де өлшенеді. Мысалы, Иасауидің «шындықты айт, өтірік сөйлем, жүрегінді кірлетпе» деген қағидасы — фейк ақпарат пен манипуляция кең тараған заманда аса өзекті.

Нағыз кемел адам – виртуалды әлемде де шыншыл, ізгі, адал бола біледі.

Компьютерлік технологиялар арқылы рухани дамуға жол

Технология рухани дамуға да қызмет ете алады. Қазір интернет арқылы адам діни, философиялық, рухани білім алады, электронды кітаптар оқиды, әлемнің кез келген рухани орталығымен байланыса алады.

Виртуалды кеңістікте Иасауи мұрасын тарату, онлайн дәрістер мен хикметтер оқу — бұл да «рухани жаңғырудың» жаңа түрі.

Яғни, технология – адамды рухани тәрбиелеудің да құралы бола алады, егер ол дұрыс бағытта қолданылса.

Қорытынды

Қожа Ахмет Иасауидің «кемел адам» туралы ілімі – адамзат өркениетінің мәңгілік рухани бағдаршамы. Оның идеялары бүгінгі цифрлық дәуірде де өзектілігін жоғалтпай, жаңа мәнге ие болуда. Кемел адам – рухы таза, ақылы дамыған, технологияны ізгі мақсатта пайдалана білетін тұлға. Ақпараттық қоғамда рухани және техникалық дамудың тепе-теңдігі сақталғанда ғана адам шын мәнінде кемелдікке жетеді.

Ясауи айтқандай, «Ақыл мен жүрек біріксе – адам кемелдікке жетеді».

Бүгінгі программисттер мен IT-мамандар осы жолды басшылыққа алса, технология да, қоғам да рухани биікке көтеріледі.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Қожа Ахмет Ясауи. *Диуани хикмет*. – Алматы: «Мұраттас», 2003.

2. Есім Ғарифолла. *Хакім Абай және Ясауи ілімі*. – Астана: Фолиант, 2015.
3. Нұрлыбекова Г. *Қожа Ахмет Ясауи дүниетанымындағы адам мәселесі*. – Түркістан: ХҚТУ, 2018.
4. Тұрсынов Е. *Қазақ этикасы және рухани құндылықтар*. – Алматы: Қазақ университеті, 2019.
5. Назарбаев Н.Ә. *Болашаққа бағдар: Рухани жаңғыру*. – Егемен Қазақстан, 2017.
6. Abdiraiymova G. *The Concept of a Perfect Man in Turkic Philosophy and Its Modern Interpretation*. – Almaty, 2021.
7. Yessenova A. *Digital Ethics in the Age of Artificial Intelligence*. – Astana IT Journal, 2022.
8. Сәрсенбайұлы Б. *Ақпараттық мәдениет және тұлғаның рухани дамуы*. – Алматы: Қазақ университеті, 2020.

List of references

1. Khoja Akhmet Yasawi. *Diwani hikmet*. – Almaty: “Murattas”, 2003.
2. Yesim Garifolla. *Hakim Abay and Yasawi’s science*. – Astana: Foliant, 2015.
3. Nurlybekova G. *The human problem in the worldview of Khoja Akhmet Yasawi*. – Turkestan: IKTU, 2018.
4. Tursynov E. *Kazakh ethics and spiritual values*. – Almaty: Kazakh University, 2019.
5. Nazarbayev N.A. *Orientation to the future: Spiritual renewal*. – Egemen Kazakhstan, 2017.
6. Abdiraiymova G. *The Concept of a Perfect Man in Turkic Philosophy and Its Modern Interpretation*. – Almaty, 2021.
7. Yessenova A. *Digital Ethics in the Age of Artificial Intelligence*. – Astana IT Journal, 2022.
8. Sarsenbayuly B. *Information culture and spiritual development of the individual*. – Almaty: Kazakh University, 2020.

Сартай Аяғоз Шоканкызы

Человек и личностное развитие: идеал «совершенного человека» в учении Ясави и в современную цифровую эпоху.

Аннотация. В статье рассматривается содержание понятия «совершенный человек» в учении Ходжи Ахмета Ясави и его связь с

современным процессом развития личности. Особое внимание уделяется сохранению человеческой природы и духовных ценностей в цифровом обществе. Стремительное развитие информационных технологий требует нового подхода к решению духовно-этических вопросов. В ходе исследования выявляются параллели между духовным совершенством в учении Ясави и личностным развитием современного программиста.

Ключевые слова: совершенный человек, учение Ясави, духовное развитие, личностное развитие, современные технологии, искусственный интеллект, программист, информационная культура, цифровая этика, гармония человека и технологий, духовные ценности, цифровая цивилизация, информационное общество.

Sartai Ayagoz Shokankyzy

Humanity and Personal Development: The Ideal of the "Perfect Man" in Yasawi's Teachings and in the Modern Digital Age.

Abstract. The article examines the content of the concept of "perfect man" in the teachings of Khoja Akhmet Yasawi and its connection with the modern process of personal development. Special attention is paid to the preservation of human nature and spiritual values in a digital society. The rapid development of information technologies requires a new approach to spiritual and ethical issues. In the course of the study, parallels are identified between spiritual perfection in Yasawi's teachings and the personal development of a modern programmer.

Keywords. perfect man, Yasawi's teachings, spiritual development, personal development, modern technologies, artificial intelligence, programmer, information culture, digital ethics, harmony of man and technology, spiritual values, digital civilization, information society.